

Гриценко Віталій Андрійович,

студент 44-І групи спеціальності 014 Середня освіта (Історія)

Навчально-наукового-інституту філології та історії

Науковий керівник: д-р пед. наук, доц. Гриценко А. П.

ІСТОРІЯ ЄВРЕЙСЬКОЇ ОБЩИНИ МІСТА ГЛУХОВА

Історія життя та діяльності єврейської громади на Глухівщині сягає періоду кінця XVIII століття, як й існування старовинного єврейського цвинтаря на південній околиці Глухова. Означене нами питання досліджували ряд таких учених, як А. Голуб [5; 6], А. Гриценко [11; 12], Ю. Коваленко [19], В. Назарова [14; 24; 25; 26; 27; 32], Н. Ткаченко [13; 28; 29] тощо, а також професійні краєзнавці Н. Зайцева [18] та М. Часницький [30; 31].

Цю справу було продовжено у 2023-2024 рр., коли на науковій основі відбувалося виконання спільного українсько-ізраїльського науково-дослідного проєкту «Збереження культурної спадщини єврейського кладовища в Глухові Сумської області як єдиного єврейського некрополя на сході України засобами цифрової гуманітаристики» у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка (науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент А. Гриценко) в рамках білатерального міжнародного наукового співробітництва з Державою Ізраїль, затвердженого відповідними нормативними актами міністерства освіти і науки України значно активізувало увагу до вивчення історії цього старовинного некрополя. Партнерами з Ізраїлю виступили науковці Інституту єврейських досліджень імені Шехтера (м. Єрусалим) в особі директора закладу та наукового керівника проєкту професора Д. Бара [11, с. 58-59; 12, с. 45-46; 16, с. 167-168]. Безперечно, ЗВО м. Глухова з багатою історією (яку, зокрема, досліджували В. Белашов [1], А. Гриценко [3; 7; 9;], А. Колієнко [8;], О. Курок [4; 10; 21; 22; 23] та ін.) завжди відігравав важливу роль в розвитку єврейської общини м. Глухова [16]. Чимало викладачів-євреїв працювало в цьому закладі освіти [15; 17]. Зокрема, під час хрущовської відлиги, Геня Закурська.

Євгенія (Геня) Залмівна Осмаловська народилася 23 березня 1922 р. у єврейській родині чоботаря та пекарки Кролевця Чернігівської губернії (нині – центр міської громади Шосткинського р-ну Сумщини). У 1930 – 1940 рр. навчалася у Кролевецькій середній школі № 1. Після закінчення школи протягом 1940/1941 н. р. тут же працювала піонервожатою, потім улітку 1941 р. вступила до 1 вересня 1941 – 10 листопада 1941 року навчалася у Сталінградському державному педагогічному інституті (з 2011 р. – Волгоградський державний соціально-педагогічний університет). Під час війни, з грудня 1941 по вересень 1942 р. перебувала на посадах робітника та робітника-рахівника на Оранжевому рибному комбінаті (за 80 км. від Астрахані, Сталінградська область). У вересні 1942 року була мобілізована на Урал, де працювала робітником на УВСУ № 296. З 30 жовтня 1942 по 26 травня 1944 р. працювала діловодом відділу кадрів, згодом - начальником офіцерського клубу при воєнному складі НКО № 2461 на станції Просвет Південно-Уральської залізниці (нині – с. Новий Просвет, Кетовський р-н, Курганська обл., рф). Після звільнення краю, у вересні 1944 р. повернулася до навчання на педагогічному факультеті Київського педагогічного інституту (нині – Український державний університет імені М. Драгоманова), який закінчила у серпні 1948 р. [2; 20].

Після закінчення вишу були призначена на посаду асистента кафедри педагогіки Чернівецького державного учительського інституту (нині - Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича). Читала лекційний курс з педагогіки та шкільної гігієни, вела практичні заняття з психології та педагогіки. У серпні 1950 р. її чоловіка, Іллю Кузьмовича Закурського, перевели на роботу до Конотопа на Сумщині. Два роки, до серпня 1952 р. перебувала на посаді завідувача кафедри педагогіки і психології та викладача психології Конотопського державного учительського інституту.

У зв'язку з приєднанням до Конотопського учительського інституту до Глухівського учительського інституту з 1 вересня 1952 р. була переведена на посаду в. о. завідувача кафедри педагогіки і психології та старшого викладача педагогіки. У 1952 – 1958 рр. працювала завідувачем кафедри педагогіки та психології, з 1959 року – старшим викладачем. В інституті в Глухові викладала курси з педагогіки, історії педагогіки, методики виховної роботи в школах-інтернатах. 31 серпня 1964 р. звільнена з посади у зв'язку з переїздом чоловіка у місто Ош у Киргистані [2; 20].

Список використаних джерел

1. Валерій Іванович Белашов (1949 - 2022) : біобібліогр. покажчик / Керівник вид. проєкту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко, С. П. Жукова, О. А. Чумаченко, О. Ф. Белашова. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 68 с. : фото. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»). URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/1959> (дата звернення: 10.02.2025).
2. Відомчий архів Глухівського національного університету імені Олександра Довженка (далі – ВАГНПУ). Особова справа (далі – ОСВ) Закурської Євгенії Залмівни (49 аркушів).
3. Віктор Володимирович Заїка (1957-2020) : біобібліогр. покажчик / керівник вид. проєкту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко, О. Я. Заїка. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 60 с. : фото. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»). URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/1957> (дата звернення: 11.02.2025).
4. Володимир Михайлович Куриленко (1948–2012) : біобібліогр. покажчик до 75-річчя з дня народження / керівник вид. проєкту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко, Н. В. Гоголь. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 48 с. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2481> (дата звернення: 11.04.2024).
5. Голуб А. А. Глухівські євреї, проблеми укорінення, особливості поховальних плит. *Актуальні питання дослідження історичної науки й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах реформування: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*, м. Глухів, 28 листопада 2023 р. / Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2023. Вип. 2. С. 88–91.
6. Голуб А. А. Глухівське єврейське кладовище: заснування та національна специфіка відвідування. *XIII «Глухівські наукові читання – 2023. Актуальні питання суспільних і гуманітарних наук»: матеріали Міжнародної інтернет-конференції*, м. Глухів, 6–8 грудня 2023 р. / Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2023. С. 31–32.
7. Григорій Львович Сапітон (1901 - 1954) : біобібліогр. покажчик до 70-річчя від дня смерті / керівник вид. проєкту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с. : фото. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»)
8. Гриценко А. П., Колієнко А. А. Глухівський учительський інститут: філософські засади заснування та функціонування. *Культурологічний альманах* 2023. № 2. С. 157–162. URL: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.21> (дата звернення: 11.01.2025).
9. Гриценко А. П. Діяльність Глухівського педагогічного інституту в 1954–2000 рр. *Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка: 150 років розвитку: монографія* / за ред. Олександра Курка, Наталії Ткаченко, Андрія Гриценка. Глухів, 2024. С. 36-61.
10. Гриценко А. П., Курок О. І. До питання періодизації історії Глухівського державного педагогічного інституту на рубежі ХХ–ХХІ століть. *Освіта і наука ХХІ століття* : матеріали звітної наук.-практ. конф. викладачів. (м. Глухів, 4 травня 2022 р.). Глухів, 2022. С. 48–49.
11. Гриценко А. П., Гриценко В. А. Дослідження Глухівського єврейського кладовища в рамках спільного українсько-ізраїльського науково-дослідного проєкту восени 2023 року. *Актуальні питання дослідження історичної науки й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах реформування: збірник наукових праць* / [редкол.: А. П. Гриценко, голова; Н. М. Ткаченко, А. А. Голуб, М. В. Мінченко, С. О. Мисник, Н. М. Петренко]. – Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім.

- О. Довженка, 2023. Вип. 2. С. 57 – 61. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2205> (дата звернення: 07.09.2024).
12. Гриценко А. П. Дослідження Глухівського єврейського кладовища в рамках спільного українсько-ізраїльського науково-дослідного проекту в 2023-2024 роках. *Наука та освіта в умовах війни*: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка : матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів, докторантів, аспірантів та молодих учених, здобувачів вищої та фахової передвищої освіти (розділ вища школа); (м. Глухів, 23-24 травня 2024 року), 2024. С. 44-48.
13. Гриценко А. П., Ткаченко Н. М., Голуб А. А. Історія Глухівського єврейського цвинтаря: традиції поховань та особливості надгробків. «Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»)»: журнал. 2023. № 11 (17) С. 1091 – 1101. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/7383> (дата звернення: 07.09.2024).
14. Гриценко А., Назарова В. Поховання 1922-1991 рр. Глухівського єврейського цвинтаря в контексті історії єврейської громади міста. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: історичні науки*. 2022. № 35. С. 104–112. URL: <https://drive.google.com/file/d/1ncD2xOk8hRKO-1RfDTCicfD53IG5Fdk3/view> (дата звернення: 07.09.2024).
15. Гриценко В. Діяльність євреїв у Глухівському педагогічному інституті. «Глухівські історико-філософські читання»: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А.П., голова та ін.]. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 84-88. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2924> (дата звернення: 07.09.2024).
16. Гриценко В. Історія дослідження Глухівського єврейського кладовища. *Глухівські читання – 2024. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук : Збірник матеріалів XIV міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / За заг. ред. О.О. Сорока*. Глухів, 2024. С. 163-170. URL: <https://gnpu.edu.ua/index.php/ua/nauka/hrafik-konferentsi>
17. Гриценко В. Роль єврейської громади Глухова в економічному та культурному розвитку міста. *Актуальні питання дослідження історичної науки й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах реформування*: збірник наукових праць / [редкол.: А. П. Гриценко, голова; Н. М. Ткаченко, А. А. Голуб, М. В. Мінченко, С. О. Мисник, Н. М. Петренко]. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2023. Вип. 2. С. 151-157.
18. Зайцева Н.О Глухівські надгробки. *Сіверщина в історії України*. Збірник наукових праць. Випуск 6. Глухів-Київ : ТОВ «ВІО-поліграфісти», 2013. С. 53–55.
19. Коваленко Ю.О. Історія закарбована в надгробках. *Соборний майдан*. 2009. № 3 (33). С. 1.
20. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952 – 1991 рр.» (літери «Л, О»). *Історичні студії суспільного прогресу*. 2016. Вип. 4. С. 149-158. URL: <https://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/kryzhanivskyy-4-1.pdf>
21. Курок О. І., Гриценко А. П. Досвід формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у Глухівському учительському інституті у 1874–1917 роках. *Сіверщина в історії України*. Зб. наукових праць. Вип. 13. Київ – Глухів: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2020. С. 233 – 237.
22. Курок О.І., Гриценко А. П. Організація фахової підготовки майбутніх педагогів у Глухівському учительському інституті у 1870-х роках. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2022. Вип. 50, № 3, Ч. 1 С. 12-24. URL: <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2022-3-50-12-24> (дата звернення: 11.02.2025).
23. Курок О., Гриценко А. Славні ювілеї Глухівського національного педагогічного університету у 2024 році. *Глухівські історико-філософські читання* : збірник наукових праць / редкол.: А. П. Гриценко, голова, та ін. Глухів : Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 11–15. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2906> (дата звернення: 11.04.2024).

24. Назарова В.В. Єврейські погроми в Глухові у 1918–1919 роках. *Сіверянський літопис*. 2019. Вип. 1. С. 178–184.
25. Назарова В.В. Історико-культурне значення надгробків єврейського цвинтаря м. Глухова. *Часопис української історії*. 2019. Вип. 40. С. 135–141.
26. Назарова В.В. Надгробки XIX – початку XX ст. єврейського кладовища міста Глухова як об'єкти культурної спадщини: дис. канд. іст. наук: 26.00.05. Київ, 2019. 222 с.
27. Назарова В.В., Гриценко А.П., Ворона П.С. Результати дослідження Глухівського єврейського кладовища вченими міжнародного науково-дослідного проекту у 2023-2024 роках. *Сумський історико-архівний журнал*. 2024. № XLII. С. 5-16. DOI: doi.org/10.21272/shaj.2024.i42.p.5 (дата звернення: 07.09.2024).
28. Ткаченко Н., Гриценко А. Жіночі поховання глухівського єврейського кладовища. *«Глухівські історико-філософські читання»: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А.П., голова та ін.]*. – Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 170-173.
29. Ткаченко Н. М. Збереження історико-культурної спадщини в умовах війни як актуальна проблема сучасності. *Актуальні питання дослідження історичної науки й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах реформування: збірник наукових праць / [редкол.: А. П. Гриценко, голова; Н. М. Ткаченко, А. А. Голуб, М. В. Мінченко, С. О. Мисник, Н. М. Петренко]*. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2023. Вип. 2. С. 67–69.
30. Часницький М. М.. Глухов. Евреи. Память жива. Страницы истории еврейской общины Глуховщины. Киев: Атопол, 2009. 317 с.
31. Часницький М. М. Евреи. Глухов и Сумщина. Страницы истории евреев Глуховщины и Сумщины. Киев: Золоті ворота, 2011. 380 с.
32. Nazarova V, Tkachenko N., Hrytsenko V. Golden-domed (choral) synagogue in Hlukhiv, destroyed during the World War II. *Path of Science. Section «History»*. 2024. Vol. 10. No 6. 9001-9010. URL: <https://doi.org/10.22178/pos.105-34> (дата звернення: 07.11.2024).

Федоров Владислав Ігорович,

студент 24-І групи спеціальності 014 Середня освіта (Історія)

Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: д-р філософії, ст. викл. Петренко Н. М.

ДЕРЖАВОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ГЕТЬМАНА БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

У доповіді представлено тему присвячену державотворчим і правотворчим процесам Української козацької держави, періоду Національно-визвольних змагань 1648–1657 рр. Досліджується державотворча діяльність гетьмана Богдана Хмельницького в контексті формування Української козацької держави в середині XVII століття. Акцент зроблено на ключові аспекти його політики, зокрема військово-адміністративні реформи, фінансову систему, дипломатичну діяльність. У наукових розвідках науковців Тарасенко Л. Б., Шевчук В. В., у статті «Особливості державотворчої та правотворчої діяльності Богдана Хмельницького в період національно-визвольних змагань (1648–1657 рр.)», яка опублікована у науковому журналі «Південноукраїнський правничий часопис» за 2022 рік, автори відзначають «Проблема українського державотворення середини XVII ст. у сучасній українській і не тільки історіографії досліджувалася й досліджується. До докладного висвітлення її окремих сторін зверталися багато дослідників різних часів, зокрема: М. Грушевський, Г. Виноградов, В. Кульчицький, П. Лепісевич, Ю. Мицик, Л. Пріцак, В. Смолій, В. Степанков, В. Сухонос, С. Плохій, Я. Федорук, Т. Чухліб, Н. Яковенко та інш.» [1, с.317].

Діяльність Богдана Хмельницького сприяла утвердженню основ української державності, незважаючи на складні геополітичні обставини. Його державотворчі ініціативи заклали фундамент для майбутніх визвольних рухів та розвитку національної ідентичності.